

**„IAM SEGES EST UBI TROIA FUIT”.
INSKRYPCJE Z NIEISTNIEJĄCEJ SALI
KLASZTORU CYSTERSÓW W BLEDZEWIE**

Klasztor cystersów w Bledzewie nie doczekał się jeszcze naukowego, pełnego opracowania swoich dziejów. Istnieje wprawdzie monografia konwentu autorstwa bledzewskiego proboszcza Leo Hertela¹, jednak mimo niewątpliwej wartości historycznej tego dzieła (opublikowano w nim szereg nieistniejących już dokumentów), nie wyjaśnia ono w pełni wielu zagadnień z przeszłości klasztoru, szczególnie niedosyt budzą szcątkowe informacje na temat wyglądu wnętrza kościelnego i części claustrium.

Klasztor w Bledzewie² został ufundowany w średniowieczu. Założenie klasztoru filialnego w Bledzewie miało dokonać się w 1262 r., niemniej dokument fundacyjny czasu nie zachował się. Przyjmuje się, że okres fundacji przypadł na lata pomiędzy rokiem 1232 a 1235. Właśnie w 1232 r. książę wielkopolski Władysław Odonic darował cystersom z Dobrego Ługu 500 łanów ziemi nad rzeką Ponikwą koło wsi Sokolej Dąbrowy. Mnisi jednak najpierw wzniesli siedzibę niedaleko

¹ L. Hertel, *Geschichte des ehemaligen Zisterzienserklosters Blesen*, Blesen 1928.

² Informacje na temat fundacji i uposażenia klasztoru w Bledzewie za: P. W i d a w - s k i, *Wiadomość historyczno-chronologiczna o fundacji klasztorów w Nowym Dobrzelugu, w Zemsku i Bledzewie, XX Cystersów*, „Archiwum Teologiczne” Rok I (1836), Poznań, s. 472-505; T e n z e, *Kościół i klasztor księży cystersów w Bledzewie*, „Przyjaciel Ludu”, Rok 10 (1843), nr 12, s. 49-56; L. L e d e b o u r, *Zur Geschichte des Cistercienserkloster Blesen in Grossherzogthums Posen*, [w:] „Neues Allgemeines Archiv”, t. 3, Posen 1836, s. 293-320; F. W i n t e r, *Zur Geschichte der Kloster Zinna*, „Geschichtsblätter für Stadt und Land Magdeburg”, t. 2, 1876, s. 290-306; A. P i c k, *Zur Geschichte von Althofchen der Residenz der Blesener Abte*, „Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen”, t. 2, Posen 1886, s. 33-58; R. L e h m a n n, *Die altere Geschichte des Cistercienserklosters Dobriluh in der Lausitz*, „Niederlausitzer Mitteilungen”, t. 13, Posen 1916-1917, z. 5-6, s. 181-326.

O Urbanus povereniu in Quadragesima
 Naktienitua rannae, ex de thony in dicitur
 oley samoy godzynie sic odprawia, jak po
 numeron ciuactym opisano. E godzinie
 siedemsetej przed poludniem dzezomij wstaje
 wstaje po odprawieniu tych, dauj znak przez
 bice wrotem udawno na skoni parafie, po
 tym krzyczyc co Polakowemu zwycielidrowice.
 Po poludniu o godzinie czwartej idz do koscila
 do koscila, na odprawienie sygniaie. *Sedulo*
de misericordia misericordias tuas Domine
deus pater Kyrieleyson, Christeleyson,
kyrieleyson, kyrieleyson, kyrieleyson, kyrieleyson
e Kyrieleyson Domine, q. m. m. m. m. m. m. m. m.
in i. in i. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m.
in i. in i. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m.
in i. in i. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m. m.
 odprawia, i odprawia, jak po numeron
 pierwszym opisano.

Co do drugiej, i trzeciej punktu nie ma
 mas do wypracowania, poniewaz dzezomij
 dwudziestych, podobaj sztolatow dzezomij, nie
 ulowo w szkolach klasztornych odprawio.

Co do czwartej Zwyczaj opisowu tymozych
 sy adocen, *Kyrie, me. Kyrie, lub Kyrie, i m. m. m.*
 tym podobny wia dzezomij m. m. m. m. m. m. m.
 m. m. Edey sy przetytm, jakis zespiermaszoy
 dzezomij, to k. uszykcie dzezomij tyty, do koscila
 w roku 1767, wons zimnem chodzomij. *De*
uoy. Populicy wydany przez Benediktowu listy
cia dzezomij dzezomij dzezomij, jest z roku 1767.
 podobno dzezomij dzezomij 500 Magni, g. m. m. m.
 wazny, przez tym 1760 Wladyslawu lub m. m.
 nego placena, dzezomij dzezomij dzezomij. Tym jako
 i inne podobne lub i podobne, jako i w
 piwach w dzezomij sy zachowio.

Co do piatego W koscile klasztornym wo
 unafy, zadaj nagrobki, napisy, i podobne nie
 zapuszczaj. *De uoy. Populicy nad urnelkimi dzezomij*
dzezomij, dzezomij dzezomij, dzezomij, dzezomij
ch. uoy. Populicy, m. m. m. m. m. m. m. m. m.

D. O. M.

Munificentia Frederici Uladyslai III
Bonyferum Regis Potentissimi
Anno Domini MDCCLII
finitum.

u klasztorze w anym ewangeliz, m. m. m. m.
 q. u. na szkol malowani i napisy na wu
 re nakazuje.

Wbiodaj, po ukladu na szkol, na pierwszej
 stronie na murze, jest u gory wypracowane
 Wladyslawy dzezomij Kyrie, me. w koscilach, na dzezomij
 jest wypracowane w szkolach szkol dzezomij.
 dzezomij, trzymacizy w prawoy wece, p. m. a
 w lewoy szkol murze, a skoni dzezomij p. m.
 Tam, bzymo w koscilach szkol dzezomij.
 Agula, z napisem po jedney stronie: *Ordo*
*quis in Regulum. a na drugiej: *Abbas**
*o. Sili precepta. *Abbas*. Dajoy dzezomij*
dzezomij, bzymo w prawoy wece, p. m. a w lewoy
szkol. U gory, jest napis nakazuje.

Sub Regula S. Patris Benedicti Be-
nediti Abbatis millitavit in ter-
ris Illissimi Domini.

Na prawoy stronie, jest wypracowane szkol
 szkol dzezomij, bzymo w szkol napisy.

Ordo Cisterciensium
Ordo Carthusiensium
Ordo S. Landfraci
Ordo S. Sylvestri
Ordo Vallis Umbrosae
Ordo Trappenium

Pa lewoy stronie, szkol dzezomij, bzymo
 mo w szkol nakazuje napisy.

Ordo Benedictinorum
Ordo Conadalenium
Ordo Grandimontenium
Ordo Montis Oliveti
Ordo Cauterium
Ordo Celestinorum

Na drugiej stronie, szkol na murze, sy wy
 malowane dwa szkol szkol Epata Benedykta
 Bonyferkiego, a drugi sy Epata Josepha
 Sili, a u gory, jest napis nakazuje.

Perennis memore, et gratitudo
linis monumentum.

Pa lewoy

Inskrypcje opisujące wnętrze klasztorne w Bledzewie,
 dokumenty archiwalne w Archiwum Państwowe w Poznaniu
 sygn. 1454/236, k. 335-337, (fot. B. Grabowska)

wsi Zemsko, którą dziedzice: Eustachy i jego brat Wojcieszko formalnie przekazali w dniu 1 lipca 1260 roku klasztorowi w Doberługu na miejsce fundacji nowego klasztoru. Dotację tę zatwierdził książę Henryk Pobożny. Z następnych dokumentów wiadomo, iż w 1287 r. klasztor w okolicy Zemska już istniał, bo zarządzający nim opat Teodoryk zwrócił się do księcia Przemysła II o zatwierdzenie dla swego klasztoru dóbr nadanych wcześniej przez Władysława Odonica i potwierdzonych przez Henryka Pobożnego. Nowe opactwo nazwano Nowy Doberług. W tym okresie na uposażenie klasztoru składały się: wieś Zemsko, część wsi Maszkowo (obecnie jest to wieś Nowa Wieś), dąbrowa nieopodal tej miejscowości, oraz ziemia nad rzeką Ponikwą i koło lasu w Sokolej Dąbrowie. Jednak ostatecznie klasztor powstał w Bledzewie, nadanym cystersom w 1312 r. przez margrabiego brandenburskiego Waldemara. Tam też z nieznanых przyczyn, prawdopodobnie z powodu braku wody, mnisi wkrótce przenieśli się i w latach 1407-1414 postawili drewniany klasztor a potem rozpoczęli budowę murywanej świątyni. Wkrótce po przeniesieniu się mnichów do Bledzewa otrzymał on prawa miejskie. Przypuszcza się, że stało się to pomiędzy 1458, a 1485 rokiem.

Do końca XVI wieku cystersi z Bledzewa stali się posiadaczami ziem i miejscowości: Nowej Wsi (1259), Cieśli (1312), Bledzewa (1312), Sokolej Dąbrowy (XIII w.), Popowa (1312), Osiecka (1360), Rokitna (wymienionego w 1378 r. za Muchocin i Radgoszcz), Rojewa (1390), Kalska (1390), Chełmska (1378), Starego Dworku (XIII w.), Twierdziewa (1448), Krzywokleszcza. Poza tym mnisi bledzewscy uzyskali prawo do połowu ryb na rzece Obrze aż do Warty, oraz w jeziorach Cisie, Głębokie, Głębocek, Kalsko i Żabno. Ogółem cystersi Bledzewscy mieli dobra w 13 miejscowościach o łącznej powierzchni 15370 ha oraz posiadali siedem folwarków o powierzchni 2090 ha. Od XV wieku sprawowali patronat również nad parafiami w Bledzewie, Sokolej Dąbrowie, Rokitnie i Osiecku³.

Reformacja, która spowodowała masowe konwersje mieszkańców wsi klasztornych na protestantyzm spowodowała znaczne zubożenie

³ L. Hertel, dz. cyt. s. 113-115; P. Widawski, *Wiadomość historyczno-chronologiczna o fundacji...*, s. 488; A. M. Wyrwa, *Zemsko, Bledzew*, [w:] *Monasticon Cisterciense Poloniae*, red. A. M. Wyrwa, J. Strzelczyk, K. Karczmarek, *Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*, t. 2, Poznań 1999, s. 373-374.

Do lewy stronie stali, tryzma uroce stulit et
 que cupit.

Minus et Annus Dominus Benedictus
 Curawski, Abbas hujus Mo-
 nasterii, singularis Benefactor
 pro primo dimidio hujus Trac-
 tus versus Occidentem.

Do prawej stronie, tryzma uroce stulit et
 que cupit.

Minus et Annus Dominus Josephus
 Leka, Abbas hujus Monasterii
 precipuus Benefactor pro alte-
 ro dimidio hujus Tractus ver-
 sus Orientem.

Na lewoy stronie stali, tryzma uroce stulit et
 que cupit.

Conjunctio hujus alterius dimidii
 Tractus cum primo, jam a triginta
 Annis inhabitabilis, a fundamente
 capit Anno Dni 1765. Similis est
 autem Tractus iste, et ad habitan-
 dum cum omnibus necessariis perdu-
 ctus Anno 1776. cura et labore
 post debitum precipui Benefactoris,
 sui ipsiusmet et solius tantum
 Conventus hujus.

Do lewy stronie, tryzma uroce stulit et
 que cupit.

Sext Anno bis sex demum
 post secula quinqe,

Credidit huc Cedes, hac Do-
 mus Alma sibi.

Do prawej stronie, tryzma uroce stulit et
 que cupit.

Construct

Construct et reliquis, Tern-
 plum queque surget ab imis,
 Quilibet his N. N. si Be-
 nefactor erit.

Na podmiensiu na Salszycu cupit tra-
 ctu quinqe.

Anno nulleno, centeno, bis minus uno,
 Sub Patre Roberto, capit Astericus Ordo.

Seneca ninyzzy qm, i niemazie nie uo-
 coy de uym sensu, niyzy pspisani Salszycu,
 in Bezawetnomu Senczylsterowu, uimny,
 Sacsurak i spycawariie.

Przepisł A. Pogonucek, Sobacinski Prowe wozp
 A. Polak Wlaskowski, Podprzewozy wozp
 Fr. Precypus Hoffmann, P. Polakowski
 A. Wlodyslaw Siewandowski, 1822.

Inskrypcje opisujące wnętrze klasztorne w Bledzewie,
 dokumenty archiwalne w Archiwum Państwowe w Poznaniu
 sygn. 1454/236, k. 335-337, (fot. B. Grabowska)

opactwa. Opaci próbowali zahamować ten proces różnymi sposobami: w 1585 roku opat bledzewski Andrzej Kościelnicki wypędził protestantów z dóbr klasztornych, co nie wpłynęło na poprawę sytuacji, bo w 1589 roku w samym Bledzewie zanotowano tylko sześciu katolików. Postęp w tej mierze nastąpił dopiero w następnym stuleciu przy współdziałaniu jezuitów z Poznania, którzy w 1633 roku osiedli się w pobliskim Międzyrzeczu⁴.

W 1582 r. klasztor uległ zniszczeniu w czasie pożaru miasta. Odbudowę podjął opat Sebastian Grabowiecki i zdecydował o rozpoczęciu reparacji murowanego kościoła i budowie nowych skrzydeł klasztornych. Prace przy kościele ukończono w 1590 r. i świątynia została konsekrowana przez Jakuba Brzeźnickiego, sufragana poznańskiego. Kolejny opat, Jan Dłuski, kazał dokończyć budowę murowanych skrzydeł klasztornych, lecz przyjmuje się, że prace ruszyły prawdopodobnie dopiero za opata Aleksandra Gurowskiego i trwały aż do 1802 roku. Dotąd uważano, że opat Józef Loka zamierzał dokończyć przebudowy już istniejącego klasztoru, bo w 1756 roku nakazał gromadzić materiały na ten cel, jednak opisane dalej znalezisko archiwalne dowodzi, iż klasztor mozolnie budowano przez prawie 300 lat.

W 1778 r. wprowadzono w klasztorze komendę. W 1783 r. mnisi, pod przewodnictwem przeora, czasie pięcioletniej nieobecności następnego opata Onufrego Wierzińskiego, wzniesli trzecie skrzydło klasztoru. Po zajęciu Wielkopolski przez Prusy w wyniku drugiego rozbioru Polski, klasztor został pozbawiony środków na ukończenie prac, dlatego opat Wierziński udał się do króla Wilhelma III z prośbą o pomoc i ją uzyskał. Konsekracja kościoła klasztornego nastąpiła w dniu 30 maja 1803 r.

W okresie rozbiorów, po kasacji klasztoru w dniu 31 grudnia 1835 r., pusty klasztor władze pruskie oferowały arcybiskupowi gnieźnieńsko-poznańskiemu na letnią rezydencję, następnie proponowały go bledzewskiej parafii katolickiej w zamian za przekazanie ich dotychczasowego kościoła w Bledzewie ewangelikom, rozważano też pomysł adaptacji zespołu na fabrykę, lecz wszystkie te pomysły nie zostały zreali-

⁴ L. Petzelt, *Die Niederlassung der Jesuiten in Meseritz*, [w:] *Apostolische Administration Schneidemühle*, Schneidemühle 1929, s. 117-120; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*, red. L. Grzebień SJ, Kraków 1996, s. 122-123.

zowane. Prawie pusty kompleks (pozostało w nim jedynie 4 mnichów) w 1842 rząd pruski wystawił na licytację wyznaczając niewysoką cenę wywoławczą w wysokości 5 tys. talarów – oraz warunek najważniejszy – rozbiórki do fundamentów wszystkich budynków z kościołem włącznie. Tak też się stało w przeciągu kolejnego roku⁵.

Cegłę pochodzącą z klasztoru i kościoła zużyli mieszkańcy Bledzewa, naczynia liturgiczne, szaty i obrazy rozdano kościołom znajdującym się we wsiach należących kiedyś do klasztoru, gdzie ich resztki można oglądać do dziś. Książki z biblioteki klasztornej przekazano kilku instytucjom, a nieliczne zachowane cenne dokumenty umieszczono w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Obecnie na terenie po kościele klasztornym stoją wybudowane w l. 60-tych XX w. domy jednorodzinne. Z zabudowań klasztoru pozostał mały fragment północno zachodniego skrzydła klasztornego o długości 16,5 i szerokości 14,5 m. Prowadzone w miejscu klasztoru cztery sezony badań archeologicznych zlokalizowały w terenie skrzydła clastrum⁶.

Po stojącym przez wieki na krańcu zachodnim Polski klasztorze pozostały nikłe ślady: rysunki Kajetana Kielesińskiego⁷ i plany zespołu klasztornego⁸. Większość materiałów źródłowych dotyczących cystersów bledzewskich jest dostępna w Archiwum Państwowym w Poznaniu, a w kościele parafialnym w Bledzewie można natomiast zobaczyć sprzęty przeniesione z klasztoru, niemniej brakuje relacji, na podstawie której dałoby się odtworzyć wnętrze budynków klasztornych. Dlatego tym cenniejszym znaleziskiem jest ankieta w Archiwum Państwowym w Poznaniu, wypełniona przez przeora bledzewskiego

⁵ L. Hertel, dz. cyt. 221-229; P. Widawski i dz. cyt. s. 56.

⁶ Prace wykopaliskowe pod kierunkiem Tadeusza Łaszkieвича prowadzone były w latach 1996-1998, ich wynik pobieżnie został omówiony we wstępnych sprawozdaniach: T. Łaszkievicz, Z. Seroczyński, Bledzew, opactwo OO. cystersów, gm. loco w woj. gorzowskim. Wstępne wyniki badań archeologiczno-architektonicznych (I etap) w 1996 roku, Poznań 1996, AWUOZ, msp.; T. Łaszkievicz, *Sprawozdanie z ratowniczych badań archeologiczno-architektonicznych na stanowisku 45 (Opactwo Cystersów) w Bledzewie gm. loco, pow. Międzyrzecz w woj. lubuskim z realizowanych w 1999 roku (IV sezon), Międzyrzecz 1999, AWUOZ, msp.*

⁷ Widoki klasztoru w Bledzewie, rysunki Kajetana Kielesińskiego, Biblioteka Kórnicka sygn. AO XV 1074, publ.: J. F o g i e l, *Kościoty Wielkopolski Kujaw i Ziemi Lubuskiej. Z teki rysunków Kajetana Wincentego Kielesińskiego (1808-1849)*, Poznań 1998.

⁸ A.M. W y r w a, *Zemsko-Bledzew*, [w:] *Monasticon Cisterciense Poloniae...*, t. 2: s. 370-386.

O. Jana Nepomucena Kalacińskiego i trzech innych profesów⁹. Jest to odpowiedź na pytania zadane przez Konsystorza Poznańskiego, przesłane pismem z dnia 3 lipca 1828 r., o ilość mszy i innych nabożeństw sprawowanych w parafiach obsługiwanych przez cystersów. Wśród kwestii duszpasterskich znalazła się kwerenda dotycząca znajdujących się we wnętrzach kościelnych takich przedmiotów jak: „Nagrobki, napisy i pomniki znajdujące się w klasztorze w Bledzewie”, bo jak sformułowano w punkcie piątym ankiety: „W wielu kościołach znajdują się nagrobki, napisy i pomniki w dawniejszych czasach ludziom kościołowi, krajowi lub rodzinie zasłużonym, stawiane i dowodzące, że przodkowie nasi umieli oddawać hołd cnocie. Gdy te nagrobki, pomniki i napisy, w kościołach, w ich posiadkach, na ścianach wewnętrznych i zewnętrznych lub na cmentarzach się znajdują i często przez upadek świątyń pańskich, ich pogorzenie lub odbudowanie giną i w wiecznej toną niepamięci, dla zachowania ich przeto, ile można, w śladach przynajmniej i opisach konsystorskich, pragnie Konsystorz, stosując się do życzeń przyszłego JW. Arcy-Pasterza, aby każdy Rządca kościoła wszelkie tego rodzaju zabytki tak we własnym kościele, jako też i innych miejscach chwale Bożej w Parafii jego poświęconych, znajdujące się, jak najpilniej opisał wyrażając jego skład, kształt i materiał, z przepisaniem czytelnym, dokładnym i najskrupulatniejszym napisów, dodając swoje uwagi, albo ich się tyżące historyczne wiadomości i zdanie o sztuce”. Zgodnie z tak wyrażoną prośbą, solidnie sformułowany respons cystersów bledzewskich dostarcza zupełnie nieoczekiwanych informacji.

Dowiadujemy się oto, że: „W kościele klasztornym wewnątrz żadne nagrobki, napisy i pomniki nie znajdują się. Zewnątrz nad wielkimi drzwiami kościelnymi znajduje się napis z gipsu po wierzchu wyłocony następujący D.O.M/ Munificentia Friderici Wilhelmi III/ Borussorum Regis Potentissimi/ Anno Domini MDCCCII/ finitum”¹⁰. Akurat ten wspomniany w aktach napis komemoratywny przytoczył także O. Piotr Widawski¹¹, który był w Bledzewie podprzeorem i obok

⁹ Akta klasztoru Cystersów w Bledzewie, APP, sygn. 1454/236, k. 335-337.

¹⁰ Tłum.: Bogu Najlepszeemu Najwspanialszemu; hojność Fryderyka Wilhelma III, Najmożniejszego Króla Prus; W Roku Pańskim 1802 poświęcono.

¹¹ P. W i d a w s k i, *Wiadomość historyczno-chronologiczna o fundacji klasztorów, w Nowym Doberlugu, w Zemsku i w Bledzewie, XX Cystersów*, „Archiwum Teologiczne. Pismo czasowe, poświęcone oświeceniu i zbudowaniu religijnemu wyd. przez

dwóch innych ojców – Procepiusa Hoffmana i Władysława Lewandowskiego – również sygnował opisaną ankietę. Jednak przekaz odnaleziony w aktach poznańskich jest znacznie szerszy. Zawiera on opis reprezentacyjnej sali, który warto przytoczyć w całości z uwagi na jego ogromną wartość historyczną (aneks).

Z treści opisu możemy się dowiedzieć, że budowa kościoła i skrzydeł klasztornych doszła do skutku dzięki dwóm opatom, Aleksandrowi Gurowskiemu (1690-1742) i Józefowi Loce (1713-1762). Aleksander Gurowski, a właściwie Aleksander Benedykt Gurowski wizytator, komisarz i wikariusz generalny zakonu cystersów w Polsce, Prusach i na Litwie, sekretarz królewski został opatem bledzewskim w roku 1722. Wcześniej, wg. Niesieckiego, opatem bledzewskim był także jego starszy brat, Józef Bernard Gurowski, zmarły 1718 roku, który wcześniej pełnił funkcję opata przemęckiego¹². Aleksander Benedykt także był wcześniej opatem, w Obrze. W Bledzewie zaczął budować skrzydło klasztoru od strony zachodniej z celami dla braci i ukończył je w 1736 r. Po nim prace kontynuował Józef Loka, który zamierzał wzniesić w Bledzewie nowy kościół klasztorny, rozpoczynając roboty budowlane przy zespole klasztornym od wschodu¹³. Fakt ten ma odzwierciedlenie w treści znalezionej napisu.

Malowidła musiały powstać na pewno po 1776 r., możliwe, że ich autorem był malarz Jan Seifrit (Szyfert), którego nazwisko zostało odnotowane w księdze wydatków klasztoru bledzewskiego¹⁴. Według zamieszczonego tam wpisu malarz Seifrit otrzymał w 1778 r. 70 talarów *pro colorribus et pictura salonu* a w 1785 r. dalsze kwoty za malowanie biblioteki oraz za przewóz do Międzychodu. Jego pomocnicy dostali 7 talarów. W 1799 r. klasztor zapłacił znów za „furę” do Międzychodu, ale tym razem dla nieznanego z nazwiska snycerza. Niestety, w księgach miejskich Międzychodu próżno szukać malarza Seifrita¹⁵.

ks. Jabczyńskiego”, R. I, Poznań 1836, s. 472-505; R. II, s. 55-69., Tenże, *Kościół i klasztor księży cystersów w Bledzewie*, „Przyjaciel Ludu”, R. 10, nr 7, 12. sierpnia 1843, s. 55.

¹² K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, Lipsk 1839-1845, t. 4, s. 334.

¹³ P. Widański, dz. cyt. s. 54.

¹⁴ Akta klasztoru Cystersów w Bledzewie, *Liber perceptae et expensae pro fabrica monasterii quae (...) 1765-1803*, APP, sygn. 1454/229, kk. 109.

¹⁵ Możliwe, że Jan Seifrit był krewnym malarza Felixa Josepha Seyfrieda, który ok. 1771 r. ozdobił malowidłami iluzyjnymi teatr Antoniego Sułkowskiego w War-

Może nie był obywatelem tego miasta a jedynie zatrzymał się w nim na czas wykonania zlecenia?

Wystrój sali i napisy musiały powstać w następstwie obchodów jubileuszu 600-lecia ustanowienia reguły cystersów, który był obchodzony uroczyście w całym zakonie w 1699 roku. Rocznicę wspomniano również w polskiej kongregacji cystersów. W Bledzewie pozostałością po 600-leciu Cystersów oraz po miejscowym jubileuszu 500-lecia, przypadającym w roku 1732 jest obraz ze św. Robertem z Mômesme, zawieszony w kościele opackim w Starym Dworcu¹⁶. W górnej części malowidła przedstawiającego całą postać świętego jest napis: *Millenio CentenoBis minus uno*, podobnie jak w przytoczonej sentencji w nieistniejącej już sali klasztornej. Autor i dokładny czas powstania opisanego wystroju wnętrza nie jest już niestety możliwy do ustalenia, jednak rzeczowy przekaz pozwala na dokonanie próby zarysowania jego wyglądu. Główną sceną we wspomnianej sali było namalowane Wniebowstąpienie Chrystusa, a pod nim obraz św. Benedykta z Nursji w habicie. Oprócz tego na ścianach wyobrażono stojące anioły trzymające napisy oraz herby dwóch opatów, których zasługi dla klasztoru skrupulatnie odnotowano, a byli to Aleksander Gurowski i Michał Loka. Obaj przyczynili się do budowy skrzydeł klasztornych i przebudowy kościoła.

Przebudowa klasztoru była, w świetle zachowanego opisu, dla konwentu bledzewskiego ogromnym wyzwaniem. Prace trwały wiele lat, a ich ciężar w całości spoczywała na barkach mnichów. Musiał to być ogromny wysiłek, ponad siły zakonników, skoro w jednej z sentencji mnisi skarżą na samotność w mozolnym borykaniu się z trudami inwestycji. Szkoda, że kiedy już udało im się zakończyć prace i w 1802 roku uroczyście poświęcono nowy kościół, nie powstał on długo, bo w 1843 roku cały zespół klasztorny został rozebrany do fundamentów¹⁷.

Niestety, mnisi nie określili w swoich zapiskach funkcji pomieszczenia, nie wiadomo czy był to kapitułarz czy np.: auditorium, lecz i tak znalezisko jest cennym źródłem dowodzącym, iż w najmniej oczekiwanych materiałach archiwalnych można napotkać zaskakujące informacje, tu akurat na temat braku nagrobków w kościele klasztornym,

szawie, namalował obraz św. Jana Nepomucena w 1766 r. do ołtarza bocznego w kościele klasztornym cystersów w Obrze oraz Grób Pański ok. 1750 r. do kościoła cystersów w Neuzelle.

¹⁶ B. Grabowska, *Paradyż i Raj Utracony*, Gorzów Wlkp. 2010, s. 33.

¹⁷ L. Hertel, dz. cyt. 215-217.

Obraz ze św. Robertem z Molesme, z napisem jubileuszowym,
kościół filialny pw. św. Józefa w Starym Dworcu,
olej, płótno (fot. B. Grabowska)

nazwiska fundatorów zespołu klasztornego, czasu jego przebudowy a przede wszystkim opis malowideł z jednej z ważniejszych sal klasztornych. Niewątpliwie ankietą rozesłana przez Konsystorza do wszystkich parafii na terenie diecezji poznańskiej, a w zasadzie nadesłane odpowiedzi na piąte pytanie, mogą stać się ważnym zasobem informacji na temat wyposażenia wielu kościołów, często już nieistniejących oraz źródłem archiwalnym, którego znaczenia nie da się przecenić.

ANEKS

Opis wnętrza klasztoru w aktach klasztoru Cystersów w Bledzewie, sygn. 1454/236, k. 335-337

„W klasztorze samym wewnątrz znajdują się na Sali malowania i napisy następujące. Wchodząc po schodach, na[d] salą na pierwszej ścianie na murze jest u góry wymalowane Wniebowstąpienie Pańskie w obłokach, na dole jest wymalowany w kukule Święty Benedykt siedząc, trzymając w prawej ręce pióro, a w lewej kałamarz, a Anioł klęczący prze Nim trzyma w obudwach (sic!) rękach otwartą Regułę z napisem na jednej stronie: Prologus in Regulam, a na drugiej: Ausculto o Fili praecepta Magistri¹⁸. Dalej aniołek siedząc trzyma w prawej ręce Infulę a w lewej Pastorał. U góry jest napis następujący: Sub Regula S. Patris Nostri Benedicti Abbatis militant in terris Altissimo Domino¹⁹.

Na prawej stronie jest wymalowany Anioł, który trzyma w rękę napisy: Ordo Cistercium/ Ordo Carthusiensium/ Ordo S. Landfraci/, Ordo S. Sylvestri/ Ordo Vallis Umbrosae/ Ordo Trappensium²⁰. Po lewej stronie Anioł równie stojąc trzyma w rękę następujące napisy:

¹⁸ Tłum.: Słuchaj o synu nauk mistrza.

¹⁹ Tłum.: Pod Regułą [zachowując zasady] Świętego Ojca Naszego Benedykta Opat walczą na ziemiach Najwyższego Pana.

²⁰ Tłum.: Reguła Cystersów/ Reguła Kartuzów/ Reguła św. Lanfranka arcybiskupa Canterbury/ Reguła św. Sylwestra Opat/ Reguła z benedyktynów z Vallombrosa/ Reguła Trapistów.

Ordo Benedictinorum/ Ordo Camedulensium/ Ordo Grandimontensium/ Ordo Montis Oliveti/ Ordo Caulensium/ Ordo Celestinorum²¹.

Na drugiej stronie Sali, na murze są wymalowane Herby byłych opatów Bledzewskich, jeden ś.p. Opata Benedykta Gurowskiego, a drugi ś.p. Opata Józefa Loka, a u góry jest napis następujący:

Perennis memoriae et gratitudinis monumentum²². Po lewej stronie sali trzyma w ręce Anioł stojąc napis: Illmus [Illustrissimus] et Rmus [Reverendissimus] Donus [Dominus] Benedictus Gurowski, Abbas huius Monasterii, Singularis Benefactor pro primo dimidio huius Tractus versus Occidentem²³.

Po prawej stronie trzyma w ręce Anioł napis następujący:

Illmus (Illustrissimus) et Rmus (Reverendissimus) Dnus (Dominus) Josephus Loka, Abbas huius Monasterii praecipuus Benefactor pro attero dimidio huius Tractus versus Orientem²⁴.

Na trzeciej stronie Sali na murze jest u góry wymalowany Herb Klasztorny a u dołu Klasztor. w środku zaś Anioł trzymający w rękach napis następujący:

Conjunctio huius alterius dimidii Tractus cum primo iam a triginta Annis inhabitabilis a fundamento caepit Anno Dni (Domini) 1765. Finitus est autem Tractus iste, et ad habitandum cum omnibus necessarius perductus Anno 1776 cura et labore post obitum praecipui Benefactoris sui ipsiusmet et solius tantum Conventus huius²⁵.

Po lewej stronie trzyma Anioł w ręku napis:

Post Annos bis sex demum post saecula quinque
Condidit has Aedes, haec Domus Alma sibi²⁶.

²¹ Tłum.: Reguła Benedyktyńska/ Reguła Kamedulska/ Reguła Grandmont (św. Stefana Thiers)/ Reguła Monte Oliveto Maggiore/ Reguła św. Wilhelma z Saint-Calais/ Reguła Celestyńska.

²² Tłum.: Pomnik ustawicznej pamięci i wdzięczności.

²³ Tłum.: Prześwieny i Wielebny Pan Benedykt Gurowski, znakomity opat tego klasztoru, dobroczyńca, wykonawca połowy jego części zachodniej.

²⁴ Tłum.: Prześwieny i Wielebny Pan Józef Loka, Opat tego klasztoru, nadzwyczajny dobroczyńca, dokończył połowę jego części wschodniej.

²⁵ Tłum.: Połączenie w tych różnych połówek klasztoru, wreszcie, po 30 latach niezamieszkania od podjęcia zamiaru, rozpoczęto w 1765 r., zakończona została więc budowla, mianowicie z wszystkim co potrzeba do zamieszkania, w 1776 r., troską i pracą, po śmierci pierwszych dobroczyńców, sam jeden i samotnie ten konwent wykonał.

²⁶ Tłum.: Dwa razy po sześciu latach i wreszcie po pięciu wiekach zbudował ten Dom, ten Dom Macierzysty dla siebie.

Po prawej stronie trzyma równie Anioł w ręce napis:

Construet et reliquas Templum quoque surget ab imis. Quilibet his N:N: si Benefactor erit²⁷.

Na podniebieniu Sali jest napis następujący Anno milleno centeno bis minus uno, Sub Patre Roberto caepit Cistercius Ordo²⁸.

Kończąc niniejszy opis i niemając (sic!) nic więcej do wyrażenia, niżej podpisani załączają Prześwietnemu Konsystorzowi winny szacunek i poważnie.

Nepomucen Kalaciński przeor mpp., /X Piotr Widawski podprzeor mpp./ Fr. Procepius Hoffman P.(Profes) Bledz. Senior mpp./ X Władysław Lewandowski mpp”.

Bibliografia

Materiały źródłowe

Archiwum Państwowe w Poznaniu (APP):

Akta klasztoru Cystersów w Bledzewie, sygn. 1454/236, k. 335-337

Akta klasztoru Cystersów w Bledzewie, Liber perceptae et expensae pro fabrica monasterii quae (...) 1765-1803, APP sygn. 1454/229, kk. 109.

Necrologium Professorum Monasterii Bledzoviensis S.O.Cisterc.: nec non etiam Confratrum Parentum, Fratrum, Sororum ac Benefactorum Monasterii, APP Cystersi Bledzew sygn. 133, s. 33, 181.

Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gorzowie Wlkp. (AWUOZ):

Łaskiewicz T., Seroczyński Z., Bledzew, Opactwo OO. cystersów, gm. loco w woj. gorzowskim. Wstępne wyniki badań archeologiczno-architektonicznych (I etap) w 1996 roku, Poznań 1996, msp.

Łaskiewicz T., Sprawozdanie z ratowniczych badań archeologiczno-architektonicznych na stanowisku 45 (Opactwo Cystersów) w Bledzewie gm. loco, pow. Międzyrzecz w woj. lubuskim z realizowanych w 1999 roku (IV sezon), Międzyrzecz 1999, msp.

Biblioteka Kórnicka

Widoki klasztoru w Bledzewie, rysunki Kajetana Kielesieńskiego, sygn. AO XV 1074, publ.: J. Fogiel, Kościoły Wielkopolski Kujaw i Ziemi Lubu-

²⁷ Zbuduje i dalszą część świątyni, wzniesie od podstaw każdy nieznan, jeśli również będzie dobroczyńcą.

²⁸ Tłum.: W 1099 r. ułożono Regułę Cystersów według Ojca Roberta.

skiej. Z teki rysunków Kajetana Wincentego Kieleskiego (1808-1849), Poznań 1998.

Opracowania

- Grabowska B., *Paradyż i Raj Utracony*, Gorzów Wlkp. 2010.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*, red. L. Grzebień SJ, Kraków 1996.
- Hertel L., *Geschichte des ehemaligen Zisterzienserklosters Blesen*, Blesen 1928.
- Ledebour L., *Zur Geschichte des Cistercienserkloster Blesen in Grossherzogthums Posen*, „Neues Allgemeines Archiv”, t 3, Posen 1836, s. 293-320.
- Lehmann R., *Die altere Geschichte des Cistercienserklosters Dobriluh in der Lausitz*, „Niederlausitzer Mitteilungen”, t. 13, Posen 1916-1917, z. 5-6, s. 181-326.
- Niesiecki K., *Herbarz Polski*, Lipsk 1839-1845, t. 4.
- Petzelt L., *Die Niederlassung der Jesuiten in Meseritz*, [w:] *Apostolische Administratur Schneidemühle*, Schneidemühle 1929, s.117-120.
- Pick A., *Zur Geschichte von Althofchen der Residenz der Blesener Abte*, „Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen“, T. 2, Posen 1886, s. 33-58.
- Widawski P., *Wiadomość historyczno-chronologiczna o fundacji klasztorów, w Nowym Doberlugu, w Zemsku i w Bledzewie, XX Cystersów*, „Archiwum Teologiczne. Pismo czasowe, poświęcone oświeceniu i zbudowaniu religijnemu wyd. przez ks. Jabczyńskiego”, R. I, Poznań 1836, s. 472-505; R. II, s. 55-69.
- Tenze, *Kościół i klasztor księży cystersów w Bledzewie*, „Przyjaciel Ludu”, R. 10, nr 7, 12. sierpnia 1843, s. 49-56.
- Winter F., *Zur Geschichte der Kloster Zinna*, „Geschichtsblätter für Stadt und Land Magdeburg”, t. 2, 1876, s. 290-306.
- Wyrwa A.M., *Zemsko-Bledzew*, [w:] *Monasticon Cisterciense Poloniae, Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*, red. A.M. Wyrwa, J. Strzelczyk, K. Kaczmarek, t. 2, Poznań 1999, s. 370-386.

Spis ilustracji

- Obraz ze św. Robertem z Molesme*, z napisem jubileuszowym, kościół filialny pw. św. Józefa w Starym Dworku, olej, płótno, fot. B. Grabowska.
- Inskrypcje opisujące wnętrze klasztorne w Bledzewie*, dokumenty archiwalne w Archiwum Państwowe w Poznaniu sygn. 1454/236, k. 335-337, fot. B. Grabowska.
-

BOŻENA GRABOWSKA

**„IAM SEGES EST UBI TROIA FUIT”.
INSKRYPCJE Z NIEISTNIEJĄCEJ SALI
KLASZTORU CYSTERSÓW W BLEDZEWIE**

Streszczenie: Tekst opisuje dokument znajdujący się w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu. Jest to odpowiedź przeora bledzewskiego O. Jana Nepomucena Kalacińskiego i trzech innych profesów na ankietę przesłaną przez Konsystorza Poznańskiego z dnia 3 lipca 1828 r. z pytaniami o ilość mszy i innych nabożeństw sprawowanych w parafiach obsługiwanych przez cystersów, a także o treść znajdujących się w budynkach kościelnych inskrypcji. Udzielony respons zawiera opis jednej z sal klasztornych, zdobionej malowidłami i napisami. Z ich treści wynika, iż wykonano je w następstwie obchodów jubileuszu 600-lecia ustanowienia reguły cystersów, który był obchodzony uroczyście w całym zakonie w 1699 r. Malowidła musiały powstać po 1776 r., możliwe, że ich autorem był malarz Jan Seifrit (Szyfert), którego nazwisko zostało odnotowane w księdze wydatków klasztoru bledzewskiego. Znaleźisko jest tym cenniejsze, iż sam klasztor w Bledzewie nie zachował się. Został rozebrany w 1843 r. i nie wiadomo jak wyglądało jego wnętrze. Opisany rękopis informuje o fazach budowy klasztoru, osobach, które przyczyniły się do jego powstania a także podaje wygląd jednej z najważniejszych sal klasztornych.

Słowa kluczowe: Bledzew, klasztor cystersów, barok, materiał źródłowy, archiwum w Poznaniu, konsystorz poznański.

**“IAM SEGES EST UBI TROIA FUIT”.
INSCRIPTIONS FROM THE NO LONGER EXISTING HALL
OF THE CISTERCIAN MONASTERY IN BLEDZEW**

Abstract: The article presents a document from the collection of the State Archive in Poznan. It is a response of the Prior of Bledzew, Fr. Jan Nepomucen Kalaciński and three other professors to a questionnaire sent by the Consistory of Poznan on July 3rd, 1828 with questions about the number of holy masses and other services conducted in the Cistercian parishes as well as about the contents of inscriptions in church buildings. The response contains a description of one of the monastery halls decorated with paintings and inscriptions. From the contents of the inscriptions it follows that they were made in consequence of ceremonious celebrations of the 600th anniversary of founding the Cistercian rule in 1699. The paintings were supposedly made after 1776, probably by painter Jan Seifrit (Szyfert), whose name was recorded in the account book of the monastery. The finding is all the more valuable that the monastery in Bledzew no longer exists. It was dismantled in 1843 and there is no information about its interior design. The described manuscript informs about the stages of the monastery's construction, people who contributed to its erection and describes one of its most important halls.

Key words: Bledzew, Cistercian monastery, the Baroque, source material, Archive in Poznan, Consistory of Poznan.

Translated by Hanna Rybkowska

